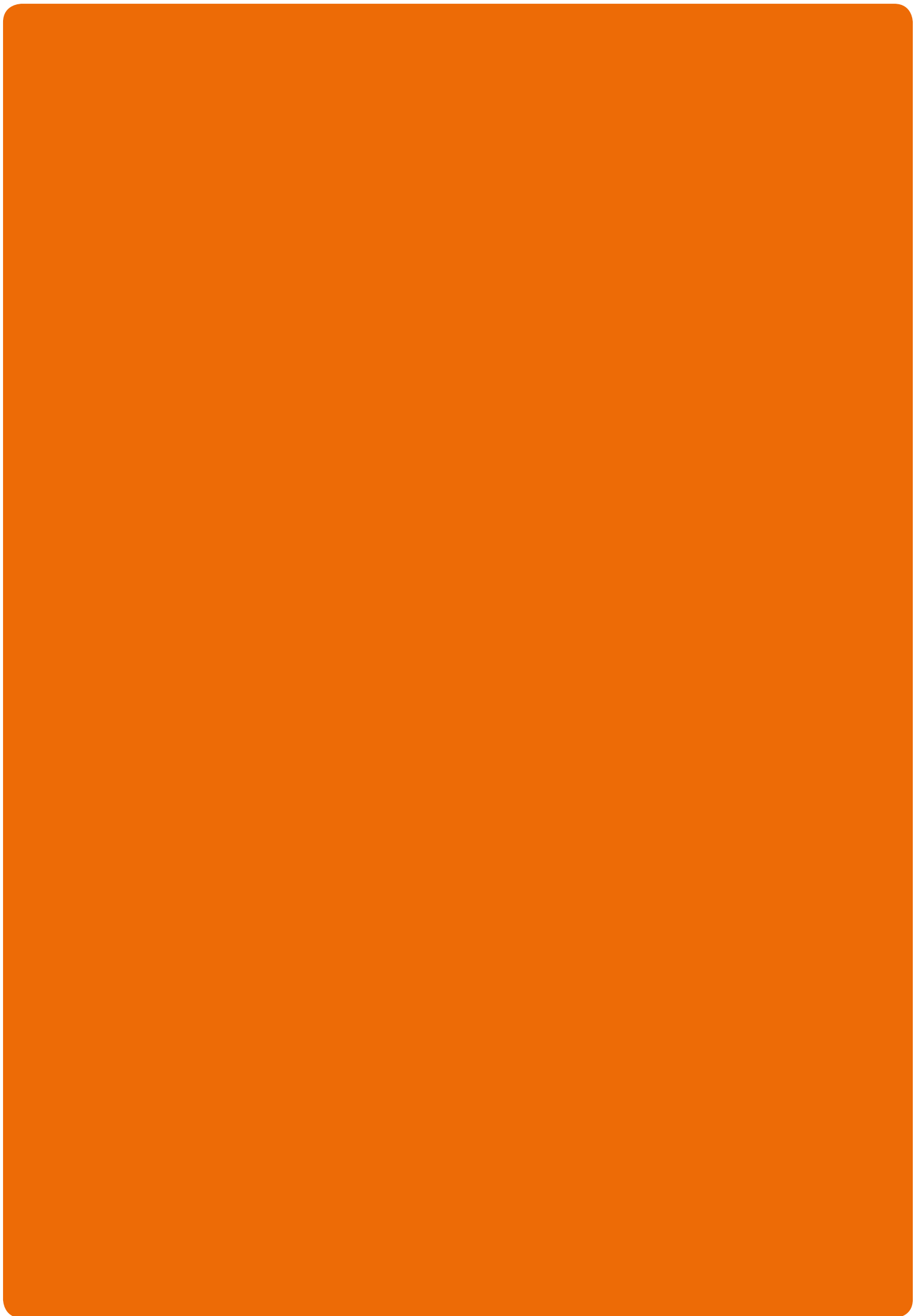

DE ROL VAN DE BIBLIOTHEEK IN OPEN EN ONLINE ONDERWIJS: EEN VERKENNING

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	4
Achtergrond	6
Directe aanleiding onderzoek	6
Aanpak en opbouw van dit rapport	7
A) Begripsbepaling	8
B) Wat wordt er al gedaan?	10
C) Wat wordt niet opgepakt en waarom niet?	26
D) Plannen, visie en de rol van bibliotheken	29
Discussie naar aanleiding van de resultaten	30
Enkele aanbevelingen naar aanleiding van de inventarisatie	31
Bijlage 1: Gespreksgleidraad van de telefonische interviews	32
Bijlage 2: Geraadpleegde instellingen	33
Bijlage 3: Programma themamiddag	34

SAMENVATTING

Als onderwijsmateriaal steeds meer online te vinden is, al dan niet met een open licentie, **in hoeverre verandert dan de rol van de bibliotheek** binnen een universiteit of hogeschool? Dat was het uitgangspunt van de inventarisatie die WAU?! uitvoerde in opdracht van SURFnet, en onder begeleiding van een stuurgroep met leden van de SHB en de UKB. Aan dit thema is op 20 maart 2015 ook een goedbezochte themamiddag gewijd.

De resultaten van een **interviewronde** bij vertegenwoordigers van de bibliotheken laten het volgende zien. De ontwikkeling van open en online onderwijs staat bij veel instellingen nog **in de kinderschoenen** en de bibliotheken binnen de universiteiten en hogescholen zijn *zoekend naar de rol* die zij kunnen vervullen. Er blijken verschillende opvattingen te zijn over wat open en online precies is, dus een heldere **definitie** is nodig om een goede discussie over de rol van bibliotheken te kunnen voeren en de rollen te bepalen.

Welke rol een bibliotheek kan innemen, heeft vaak ook te maken met de **positie** van de bibliotheek binnen de instelling; dichtbij het onderwijs, het CvB bijvoorbeeld of juist als facilitaire dienst.

Wat duidelijk wordt uit de interviewronde is: waar de bibliotheek van oudsher goed in is en expertise over heeft, wordt door de ontwikkeling van open en online onderwijs steeds relevanter. Het gaat dan bijvoorbeeld om advies over **auteursrechten** en licenties, het **ontsluiten en opslaan** van content (meta-dateren, taggen, indexeren) en het bevorderen van **informatievaardigheden**. Het online onderwijs dat de bibliotheken zelf ontwikkelen, zoals modules over auteursrechten, worden vaak onder creative commons beschikbaar gesteld. Dat is meestal anders bij onderwijsmateriaal vanuit de faculteiten, academies en instituten; **creative commons** worden daar meestal niet gebruikt.

De bibliotheken willen bijna allemaal steeds meer toewerken naar **partnerschap** met de docenten en soms zelfs functioneel beheer en didactisch advies geven als het gaat om open en online onderwijs. Ze zien daarvoor de noodzaak en ook de kansen die open en online onderwijs biedt.

Aanvullende rollen, waar discussie over is (de ene bibliotheek pakt deze rol wel op, terwijl de ander er bewust vanaf ziet), zijn bijvoorbeeld: **content-curatie en content-creatie**. En hoewel het onderwijs leidend is, kunnen bibliotheken wel **stimuleren** en **aanjagen**, bijvoorbeeld door te **experimenteren** en soms ook experimenteeruimte te bieden.

Sommige bibliotheken zijn al zo ver dat ze het centrale beheer over bepaalde platforms (b.v. het complete learning management- en/of video- en andere systemen) voeren. Over het algemeen is het beeld dat ook de andere bibliotheken het beheer van de verschillende platforms zouden willen hebben, of in ieder geval advies willen geven over welke systemen er worden aangeschaft en gebruikt. Het ideale systeem voor het beschikbaar stellen en ontsluiten van open en online onderwijs lijkt nog niet gevonden, mede door **gebrek aan standaardisering** en samenwerking.

Het kan nog alle kanten op gaan met open en online onderwijs en de rol van bibliotheken daarin. Er moet nu vooral veel **geëxperimenteerd** worden en kennis gedeeld worden, is de overwegende mening tijdens de interviewronde en de themamiddag op 20 maart.

Men wil graag van elkaar leren, niet opnieuw het wiel uitvinden en **samenwerken**. Ook blijven er nog verschillende vragen en aanbevelingen over na de inventarisatie en themamiddag. Het gaat dan bijvoorbeeld om een goede definitie, samenwerking op verschillende vlakken, zicht krijgen op wat er allemaal wel en niet is en nieuwe voorbeelden creëren. Want weinig ervaring, gebrek aan voorbeelden en aan samenwerking worden gezien als **drempels** voor open en online onderwijs en de rol die bibliotheken kunnen innemen. De themamiddag op 20 maart was een **eerste aanzet tot kennisdelen en samenwerken**, die met de vragen en aanbevelingen vervolgd kan worden.

ACHTERGROND

Open en online onderwijs heeft de afgelopen jaren een grote vlucht genomen in het hoger onderwijs. Ook bij de Nederlandse hogescholen en universiteiten brengt dit veranderingen teweeg in de manier waarop het onderwijs wordt gegeven. SURFnet ondersteunt en stimuleert deze ontwikkelingen met het programma 'Open en Online Onderwijs'.

De ontwikkeling naar meer open en online onderwijs is ook van betekenis voor de bibliotheken van hogescholen en universiteiten. Het is interessant en van belang om te weten wat de bibliotheken antwoorden op de vraag: als onderwijsmateriaal online te vinden is, al dan niet met een open licentie, in hoeverre verandert dan de rol van de bibliotheek? En, gezien de groeiende behoefte aan online lesmateriaal en de nieuwe competenties die nodig zijn om content voor het onderwijs te verzorgen, kan de bibliotheek aan deze nieuwe vraag voldoen?

Om een start te maken met de discussie over deze vraag, heeft SURFnet aan WAU?! de opdracht verstrekt tot het maken van een landelijke verkenning. Het onderzoek is uitgevoerd door dr. Karianne Vermaas.

Het doel van deze verkenning is het in kaart brengen welke rol de bibliotheken in hogescholen en universiteiten op dit moment oppakken rondom open en online onderwijs en of en zo ja, welke plannen zij hiervoor hebben, en hoe zij in het algemeen tegen deze ontwikkeling aan kijken in relatie tot hun eigen rol. Daarbij is ook het doel om enkele good practices binnen de Nederlandse context te vinden en kort te beschrijven.

Directe aanleiding onderzoek

Samen met de bibliotheeksverenigingen SHB en UKB organiseerde SURFnet op 20 maart 2015 een bijeenkomst voor vertegenwoordigers van hogescholen en universiteiten, om kennis te delen over deze ontwikkeling. De bijeenkomst is voorbereid door een ad hoc gevormde stuurgroep, bestaande uit drie leden van de SHB, drie leden van de UKB en de projectleider vanuit SURFnet.

De resultaten van deze verkenning zijn op de bijeenkomst van 20 maart gepresenteerd. Dit rapport met resultaten van de inventarisatie is naar aanleiding van de reacties, discussies en presentaties op 20 maart verder aangevuld en op 8 april besproken in de stuurgroep.

De inventarisatie van de rol van bibliotheken bij ondersteuning van open en online onderwijs bevat geen oordeel over de plek binnen de universiteit of hogeschool waar die ondersteuning zou horen. De bibliotheken zijn de te onderzoeken groep, maar het is goed mogelijk dat de ondersteuning op dit gebied bij andere organisatie onderdelen zijn belegd en als gevolg daarvan niet goed in beeld zijn gebracht in dit onderzoek. Een breder onderzoek naar de werkverdeling bij ondersteunende staven en diensten is daarvoor nodig.

AANPAK EN OPBOUW VAN DIT RAPPORT

Omdat de groep waar het om gaat relatief groot is en de doorlooptijd van de inventarisatie beperkt, was het niet mogelijk om al deze vertegenwoordigers van bibliotheken face-to-face te interviewen. Dit is ook niet nodig om een resultaat te genereren dat inzicht geeft voor de bijeenkomst.

De inventarisatie is daarom uitgevoerd door middel van telefonische interviews van tussen 15 en 60 minuten per interview. In totaal is er contact geweest met 27 instellingen over dit onderwerp. Samen met de stuurgroep is een leidraad met vragen voor de interviews opgesteld. Deze leidraad is als bijlage opgenomen, evenals de lijst met de ondervraagde instellingen. De benodigde tijd was sterk afhankelijk van welke ontwikkelingen er gaande waren bij de bibliotheek.

Dit rapport is als volgt opgebouwd.

A) Begripsbepaling

In de inventarisatie is kort aandacht besteed aan het begrip 'open en online onderwijs'. Heeft iedereen het over hetzelfde?

B) Wat wordt er al gedaan?

Verschillende bibliotheken ondernemen al een en ander op het vlak van open en online onderwijs. Maar wat precies is nog niet eerder geïnventariseerd en gebundeld. In dit deel wordt in kaart gebracht in hoeverre bibliotheken werkzaamheden uitvoeren op het gebied van open en online onderwijs en of de rol van bibliotheken reeds veranderd is door de ontwikkeling van open en online onderwijs.

De inventarisatie beschrijft ook enkele good practices, zodat andere bibliotheken mogelijk kunnen leren en worden geïnspireerd.

C) Wat niet en waarom niet?

Inzicht in waarom bibliotheken bepaalde taken en rollen niet op zich nemen, kan aanknopingspunten bieden om drempels weg te nemen. De vraag is waarom zij bepaalde rollen en acties (nog) niet op zich nemen en welke drempels daarvoor weggenomen moeten worden. En bovendien wie daar een rol in zou kunnen spelen (bijvoorbeeld: "de docenten weten ons nog niet te vinden als partij die kan faciliteren bij open en online onderwijs").

D) Toekomst: plannen, visie en veranderende rol?

Voor zowel de bibliotheken die voorop lopen als de bibliotheken die nog niets of niet veel doen op het gebied van open en online, is het interessant te weten welke concrete plannen zij hiertoe hebben.

Hier staat ook de visie op open en online onderwijs centraal. Wat is volgens de bibliotheken de impact ervan, in hoeverre zal de ontwikkeling doorzetten en in welke richting? De volgende vraag komt daarbij naar voren: als onderwijsmateriaal online te vinden is, al dan niet met een open licentie, in hoeverre verandert dan de rol van de bibliotheek? En bijvoorbeeld ook: Welke nieuwe vormen van samenwerking tussen bibliotheek en docent worden hierdoor mogelijk? En wat is ervoor nodig om de ideale of optimale rol te kunnen spelen?

A) BEGRIPSBEPALING

Over het algemeen hebben de geïnterviewden een eensluidend antwoord op de vraag wat open en online onderwijs inhoudt.

Online houdt volgens de geïnterviewden in dat onderwijs digitaal, elektronisch via internet of intranetten beschikbaar is, op afstand te volgen, plaats- en vaak ook tijdsafhankelijk. Weblectures en kennisclips worden vaak genoemd als vormen van online onderwijs, maar ook teksten en powerpoint-presentaties kunnen online beschikbaar gemaakt worden. Ook MOOC's worden genoemd.

Online is niet gelijk aan open

Wat de geïnterviewden benadrukken is dat online niet per se ook open hoeft te zijn. Dat is een misvatting die de bibliotheken nog wel veel tegenkomen in het onderwijs ("het staat online dus dan mag ik het toch gewoon gebruiken?").

Het begrip **open** levert iets meer verschil van opvatting op dan online. Open houdt volgens de geïnterviewden in dat materiaal beschikbaar is voor iedereen, studenten en medewerkers van de eigen instelling, maar ook van andere instellingen en zelfs daar buiten. Ook internationaal.

Gratis, zonder inloggen: of niet?

Voor sommigen is **open** gelijk aan gratis (voor de afnemers, want het wordt gemaakt met belastinggeld), terwijl anderen benadrukken dat open niet perse 'gratis beschikbaar gesteld' hoeft te zijn. Gratis heeft voor velen de connotatie dat het minder kwaliteit betreft.

Tevens vinden sommigen dat open inhoudt, of zou moeten inhouden dat het onderwijs niet achter een inlogstelsel staat, maar dat het zo vrij toegankelijk is dat het zonder grote barrières, zonder in te loggen beschikbaar is.

Gebruiken of ook aanpassen?

Open wordt vooral beschreven in termen van **breed beschikbaar**, te zien, onderwijs dat te volgen is door iedereen, materiaal dat 'as is' in te zetten is, maar minder vaak als: te gebruiken, in de zin van aanpassen en opnieuw beschikbaar maken, materiaal dat onder creative commons beschikbaar is.

Toetsen, opdrachten ook?

Door de instellingen (docenten of ook de bibliotheken) zelf gemaakt nieuw materiaal, in de vorm van weblectures, kennisclips en MOOC's, wordt vaak als norm genomen voor open en online onderwijs. Of toetsen, groepswork en opdrachten ook open en online kunnen en moeten, is een punt van verschil van mening. Van toetsen wordt aangegeven dat dat niet kan zonder in te loggen en ook kunnen diploma's en certificaten niet gratis worden verstrekt.

Vorm

De vormen van open en online onderwijs, die veelvuldig genoemd worden, zijn: MOOC's, weblectures en gefilmde colleges, kennisclips, video's en Libguides (een Content Management System om online gidsen te maken, vooral gebruikt door bibliotheken, <http://springshare.com/libguides>).

Niet gedefinieerd

Wat duidelijk wordt tijdens de interviews is dat de term open en online onderwijs binnen de meeste instellingen **niet gedefinieerd** is. De term open en online onderwijs

valt binnen verschillende instellingen onder projecten met de naam e-learning, digitale leermiddelen, blended learning. Daarvan lijken meer algemeen gedeelde definities te zijn. Maar dit betreft lang niet altijd open onderwijs.

Een definitie

Het uitgangspunt in deze inventarisatie is dat **open onderwijs** betekent dat het onderwijsmateriaal wordt gepubliceerd met een open licentie, zodat hergebruik en aanpassing binnen een andere context mogelijk wordt. Docenten kunnen zo elkaars materiaal hergebruiken en doorontwikkelen. **Online onderwijs** houdt in dat het onderwijs geheel of gedeeltelijk via internet wordt gegeven.

Aanbeveling: bepaal een breed gedragen, zo volledig mogelijke definitie. Pas dan kunnen de discussies plaatsvinden en kan de rol van de bibliotheken worden bepaald. Daarbij is het waarschijnlijk duidelijker om de termen open en online van elkaar te scheiden.

SURFnet werkt momenteel aan de aanpassing van deze definitie. De input uit de interviews zal ook meegenomen worden.

B) WAT WORDT ER AL GEDAAN?

Er worden bij de instellingen en binnen de bibliotheken verschillende zaken opgepakt rondom open en online onderwijs.

Open en online: in de kinderschoenen met enkele experimenten

De meeste geïnterviewden geven aan dat de ontwikkelingen rondom open en online onderwijs nog in de kinderschoenen staan. Het onderwerp leeft zeker, maar echte productie en gebruik van open en online materiaal is er nog maar mondjesmaat, wordt meestal aangegeven.

“De ontwikkeling rondom open en online onderwijs is bij deze universiteit echt nog startend, nog niet heel groot.”

Vaak wordt een mix van online en fysiek onderwijs toegepast en voorzien voor de toekomst. Overigens zijn er enkele uitzonderingen, waarbij er nogal wat activiteit is op het gebied van online (en in mindere mate open) onderwijs, bijvoorbeeld in de vorm van Open Course Ware, MOOC's, Libguides, Xerte-modules, video etc. Dit wordt vaak getypeerd als: experimenteel. Niet in alle gevallen zijn de bibliotheken daar overigens bij betrokken. Een echte voorloper is de TU Delft waar het College van Bestuur open onderwijs als strategisch speerpunt heeft gedefinieerd en de bibliotheek een faciliterende rol heeft.

Open is in de praktijk met name nog **intern bruikbaar en beschikbaar**, gedeeld via de elektronische leeromgeving. Sommige bibliotheken, b.v. van de Universiteit Maastricht, leveren vanuit het beheer van de ELO ook support aan docenten bij het maken en opslaan van online onderwijs.¹ Dat is volgens sommige geïnterviewden al een hele stap. Delen van onderwijsmateriaal is nog niet vanzelfsprekend.

“Binnen deze instelling is nog weinig echt open materiaal.”

“Er wordt nog niet veel gezien van open en online binnen deze hogeschool. Ook er buiten loopt het niet storm. Niet in de zin dat alles met iedereen gedeeld wordt.”

Enkele docenten die bevroegd zijn in het kader van de inventarisatie laten een vergelijkbaar beeld zien. Op de vraag of zij weten hoe en waar zij open en online onderwijsmateriaal kunnen vinden, antwoorden zij:

“Nee, zou niet weten waar ik dat vandaan haal.”

“Nee ik weet hier weinig van. ik weet wel dat wij nu bijvoorbeeld filmpjes gaan ontwikkelen (kennisclips) over onderzoek doen. En ook dat de instelling een soort 'databank' heeft met kennisclips.”

“Ik gebruik eigenlijk niet zoveel materiaal van anderen in mijn onderwijs.”

Open access publiceren meer aandacht

Open Access publiceren heeft op dit moment prioriteit, ook ingegeven door de eisen vanuit Den Haag. (Met VSNU en NWO zijn bijvoorbeeld afspraken gemaakt over een verscherpte inzet van universiteiten en NWO op open access, zie kamerbrief 23-01-

¹ De Universiteitsbibliotheek Maastricht is al sinds 2006 eigenaar van de ELO en stelt via deze ELO rechtstreeks onderwijsmateriaal beschikbaar in diverse formaten, van e-books en e-readers tot college registraties en videoclips. Naast het functioneel beheer levert de UB Maastricht ook e-learning support aan docenten om hen te helpen met ICT-toepassingen in het onderwijs. Inmiddels heeft de UB 7 fte's gelabeld voor deze nieuwe functies.

15.) De bibliotheken hebben daarin een belangrijke rol, wordt aangegeven, in de vorm van adviseren, ontsluiten, metadateren, systemen beheren, erover adviseren etc. Deze ontwikkeling van Open Access publiceren wordt veel gezien als voorloper van open en online onderwijs. De veronderstelling van een aantal geïnterviewden is dat wanneer open access goed ingeregeld is en gemeengoed is geworden, dat voor onderwijs dezelfde ontwikkeling volgt. De bibliotheek heeft daar dan ook verschillende rollen te vervullen.

Bibliotheken zoekende, in oriënterende fase

In een enkel geval is er nog helemaal geen ontwikkeling bij de bibliotheek als het gaat om open en online onderwijs. Dat betreft dan vaak, maar niet uitsluitend, wat kleinere hogescholen.

Enkele voorlopers daargelaten geven de meeste bibliotheken aan in een verkennende fase te zijn en nog echt zoekende naar de rol die de bibliotheek kan spelen in de ontwikkeling van het onderwijs naar open en online vormen.

Veel geraadpleegde bibliotheken weten ook niet wat er speelt bij andere bibliotheken op het gebied van open en online onderwijs en zijn daar benieuwd naar. Er wordt dan tijdens de interviews ook aangegeven dat men uitzielt naar de (met 85 deelnemers zeer goed bezochte) bijeenkomst op 20 maart om inspiratie en ideeën op te doen. De reacties op en na 20 maart zijn positief: mensen geven bijvoorbeeld aan dat ze geïnspireerd zijn en beter op de hoogte van wat er allemaal speelt. Ook de definitiekwestie (wat is open en online onderwijs nu precies) is voor verschillende aanwezigen een eye-opener geweest.

Verskillende uitgangspunten en posities

Wat opvalt, is dat iedere bibliotheek een andere positie in de organisatie heeft. Sommige bibliotheken zitten dicht op het onderwijs, andere vallen juist onder ICT of facilitaire dienst. Weer andere verenigen ICT en de onderwijskundige kant. Sommige bibliotheken vallen direct onder het CvB, andere staan verder van beleid en management af.

Dit heeft invloed op de rollen die de bibliotheken kunnen en willen oppakken als het gaat om open en online onderwijs. Dat uit zich bijvoorbeeld in de volgende tegenstellingen:

- De houding van de bibliotheken verschilt: van een proactieve houding tot meer afwachtend (laat vooral onderwijs leidend zijn en met vragen komen).
- Bij de een is open en online onderwijs al meer in beleid gegoten en bibliotheek heeft een formelere rol. Bij de ander hangt het af van enkele enthousiaste informatieprofessionals bij de bibliotheek, die kansen zien om de meerwaarde van de bibliotheekexpertise in te zetten voor open en online onderwijs. Dat laatste lijkt nu meer voor te komen dan het eerste.
- Open en online is voor enkele bibliotheken een speerpunt, maar voor andere heeft het geen prioriteit.

Niet allemaal een even prominente rol

De rol die bibliotheken moeten, kunnen en willen spelen en de exacte invulling ervan is, zoals aangegeven, vaak nog een zoektocht. Sommige bibliotheken spelen naar eigen zeggen nog helemaal geen rol als het gaat om open en online onderwijs. Het is vaak niet zo dat die bibliotheken geen rol willen, en er wordt wel nagedacht, maar de timing is nog niet daar of de aard van de instelling is niet in lijn met de gedachte achter open en online onderwijs (bijvoorbeeld een Kunstacademie, kleinschalig probleemgestuurd onderwijs), of het is bijvoorbeeld omdat docenten helemaal zelfstandig weblectures of kennisclips gemaakt hebben. De grootte van de bibliotheek en de positie (zie ook de alinea hiervoor) speelt daarbij ook een rol.

Ook reorganisaties binnen de instellingen en bibliotheken hebben invloed op de prioriteit en aandacht voor open en online onderwijs.

Het onderwijs is leidend

In de meeste gesprekken wordt aangegeven dat het onderwijs en de vragen en visie van faculteiten/academies en docenten leidend zijn als het gaat om open en online onderwijs en de rol die bibliotheken moeten of kunnen spelen. Op basis van de vragen en de visie vanuit het onderwijs kan de bibliotheek op verschillende vlakken support leveren en adviseren en mogelijk verder stimuleren en enthousiasmeren. Meedenken vanuit de bibliotheek met de visie op open en online onderwijs gebeurt op verschillende plekken.

De vraag die dan ontstaat is: weten de docenten de bibliotheek dan wel te vinden als er vragen zijn over open en online onderwijs? Weten ze welke meerwaarde de bibliotheek kan hebben? Over het algemeen is het antwoord daarop: nog niet voldoende. Op sommige plekken beginnen vragen van docenten binnen te komen, zoals 'welk materiaal mag ik wel in weblectures gebruiken?' Soms wordt ook gevraagd naar alternatieven voor materiaal dat niet open beschikbaar is.

Een korte inventarisatie onder docenten laat ook het beeld zien dat docenten bij open en online onderwijs niet altijd aan de bibliotheek denken. De antwoorden op de vraag 'Heb je wel eens aan de bibliotheek gedacht om advies te vragen over het gebruik van open en online onderwijs of het open beschikbaar maken van je eigen materiaal?':

- *"Eigenlijk niet, ik vraag ze wel om advies over bv hoe je literatuur moet zoeken."*
- *"Nee, ik heb de indruk dat die daar niet mee bezig zijn."*
- *"Nee, ik geloof niet dat we dat (ondersteuning bij het vinden van open onderwijsmateriaal of het beschikbaar maken van eigen materiaal) hebben."*

Dit laat het belang zien van de interne communicatie over kennis en expertise die de bibliotheek te bieden heeft op thema's waar dit niet als vanzelfsprekend wordt verwacht.

Traditionele rollen veranderen en nieuwe rollen zijn in opkomst

Wat vaak naar voren komt in de gesprekken is dat de expertise die de bibliotheek van oudsher al bezit belangrijker wordt naarmate onderwijs meer open en online wordt. Die expertise zelf is hetzelfde, maar wordt breder of anders ingezet.

"Digitaal onderwijs zorgt voor nieuwe vormen van materiaal, maar de rol blijft min of meer hetzelfde. Die rol wordt met open en online onderwijs misschien zelfs relevanter en de rol verbreedt. Die verbreding zit bijvoorbeeld in de samenwerking met het onderwijs, onderwijskundigen, docenten."

Er is overeenstemming over de traditionele rol van bibliotheken in de zin van:

- **Advies over auteursrechten en licenties.**

Van oudsher een taak die bij de bibliotheek ligt. Vaak is er ook al een speciaal informatie- of steunpunt daarvoor ingericht, meestal vanuit de bibliotheek (dat bestaat dan voornamelijk uit een website, e-mailadres en ook wel contact aan de balie). Wel wordt daarbij ook aangegeven dat de informatiespecialisten zich hebben of moeten laten bijscholen op dit vlak, omdat er veel in rap tempo verandert. Creative commons is iets waarin veel bibliotheken zich hebben moeten verdiepen. Het aanbod van SURF(academy) wordt een enkele keer genoemd als goede bron om kennis op te doen. De nieuwe readerregeling van Stichting PRO wordt regelmatig genoemd als trigger om hier nog meer op in te zetten. Ook plagiaat-ervaringen van de afgelopen tijd brengen het belang en de urgentie van het oppakken van deze rol sterker naar voren.

“Bij weblectures komt veel kijken dat op het expertisevlak van de bibliotheek ligt: ontsluiten, beheer, auteursrechten.”

- **Het opslaan en ontsluiten van open en online onderwijsmateriaal.**

Hier gaat het om het vindbaar maken van materiaal van anderen, maar ook om het opslaan van eigen materiaal, zodat het terug te vinden en te gebruiken is. Het gaat dan bijvoorbeeld om metadateren, taggen, indexeren. Maar ook adviezen over te gebruiken systemen en platformen en in sommige gevallen ook het beheer van die systemen. Wat hier ook bij hoort, is de samenhang brengen in online content, die vaak in brokjes beschikbaar wordt gesteld.

“De samenhang van content die je in een boek hebt (door de opeenvolgende hoofdstukken), kan bij open en online onderwijs bereikt worden met tagging en meta-datering. Kennis daarover is bij de bibliotheken aanwezig.”

De kennis over het ontsluiten van materiaal op een goede, logische wijze, wordt gezien als een van de expertises van de bibliotheek en wordt steeds belangrijker geacht is het woud van open en online materiaal. Hierover geven de bibliotheken graag advies aan met name docenten, maar ook worden zij graag geconsulteerd voordat er instelling brede afspraken gemaakt worden over het opslaan en ontsluiten van onderwijsmateriaal.

“Veel materiaal dat door docenten gemaakt is, willen ze wel beschikbaar stellen, maar het staat nu overal. Waar? Daar is nu geen zicht op. Kan je het ongeacht waar het staat, beschikbaar maken? Daarin ligt een rol voor de bibliotheek, die hierover adviseert aan docenten.”

- **Het bijbrengen van informatievaardigheden.**

Wederom een taak die de bibliotheek eigen is: hoe zoek en vind je onderwijsinformatie en hoe beoordeel je die? Deze vaardigheden kan de bibliotheek overbrengen op studenten en docenten. Dit wordt door de meeste geïnterviewden gezien als een rol van de bibliotheek die steeds belangrijker wordt. De invulling ervan verschilt; soms gaat het om advies naar aanleiding van vragen en aan de andere kant van het spectrum verzorgen de bibliotheken modules op het gebied van informatievaardigheid, die ingebed zijn in het onderwijs.

Concreet geven bibliotheken aan dat zij in lijn met hun bestaande expertise en competenties het volgende hebben opgepakt:

- Een project opgezet vanuit de bibliotheek rondom de vraag: wat zijn de mogelijkheden van open materiaal in het onderwijs?
- Gesprekken met ICTO, waarin de bibliotheek advies en uitleg geeft over OER, de mogelijkheden, auteursrechten etc.
- Geadviseerd over online instructies voor studenten over hoe om te gaan met leerbronnen, het mediawijs maken van studenten en advies gegeven aan de faculteit hoe OER toegankelijk gemaakt kan worden, met metadatering, bronnen toegankelijk maken.

Eigen onderwijs van bibliotheken en/of ondersteuning van faculteiten

Er is onderscheid te maken tussen: enerzijds onderwijs dat vanuit de bibliotheken zelf verzorgd wordt, op het gebied van informatievaardigheden. Hier gaat het om de mate waarin de bibliotheken zelf gebruik maken van OER bij het onderwijs dat zij zelf geven en de mate waarin zij het lesmateriaal open en online beschikbaar stellen. De informatiespecialisten hebben hier als het ware de rol als docent.

Anderzijds is er onderwijs dat gemaakt wordt door vakdocenten van de faculteiten, academies en instituten. Op deze vlakken laten de bibliotheken verschillende rollen zien.

Een aantal bibliotheken verzorgt zelf onderwijs op het gebied van informatievaardigheden voor studenten en docenten. De bibliotheken bieden deze modules dan vaak online en ook open (onder creative commons) aan. Soms zijn deze modules ook geïntegreerd in het curriculum.

De HvA en WUR zijn daar bijvoorbeeld mee bezig, maar ook bij de HAN is een aantal video's / kennisclips gemaakt en open beschikbaar gesteld. Ook de RU lanceert op 7 april een nieuw product vanuit de bibliotheek; een webpagina met online instructies.

GOOD PRACTICE

Wat?

Bij de bibliotheek van de **Radboud Universiteit** zijn enkele modules gemaakt, met name op het gebied van informatievaardigheden, en online en open (creative commons) beschikbaar gesteld. Een van de voorbeelden van de online en open instructies is de module 'plagiaat-hoe vermijd je dat?'. Andere modules zijn bijvoorbeeld: PubMed, Psycinfo, inleiding in de digitale bibliotheek.

Hoe?

Er is gekozen voor de open source software Xerte, die gratis is voor de instelling. Voor de ondersteuning en data-opslag is (naast de gratis software) een klein bedrag betaald. Eerder was ook Libguides al aangeschaft om aantrekkelijke handleidingen te maken. Xerte stelt de bibliotheek in staat om de Libguide-modules te integreren. Er is ook gebruik gemaakt van materiaal van een bibliotheek uit de VS, dat deels is aangepast en hergebruikt.

https://xot.ru.nl/play.php?template_id=125

De bibliotheek heeft de modules zelfstandig en naar eigen inzicht gemaakt, maar als een faculteit of docenten inhoudelijke aanpassingen willen, dan wordt dat ook verzorgd door de bibliotheek.

Ervaringen

De bibliotheek is erg tevreden over Xerte. Goede ondersteuning van een externe partij bleek wel nodig; deze ondersteuning heeft het proces positief beïnvloed. Een van de modules is door een student gemaakt. Het is de bibliotheek goed bevallen om met studenten hierin samen te werken.

Toekomst

Weblectures kunnen ook in Xerte worden vormgegeven, maar dat doet bibliotheek (nog) niet. De bibliotheek zal verder geen modules maken, die niet op het vakgebied van de bibliotheek liggen (informatievaardigheden), maar de hoop is wel dat het werk dat de bibliotheek heeft gedaan en nog gaat doen met Xerte en Libguides zich door de universiteit verspreidt.

GOOD PRACTICE

Er worden door de bibliotheek van de **Hogeschool van Arnhem en Nijmegen** video's gemaakt over zoeken, permalinks, bronnengebruik. Deze video's en beschrijvingen worden op de website van de bibliotheek geplaatst met een creative commons licentie, zodat iedereen er gebruik van kan maken. De informatie over bronnengebruik van de bibliotheek van de HAN wordt veel gevonden, juist ook van buiten de HAN.

<http://specials.han.nl/themasites/studiecentra/verwerken-en-delen/plagiaat/>

The screenshot shows the HAN website page for 'Plagiaat'. The page has a green header with the HAN logo and navigation links. The main content area is titled 'Plagiaat' and includes a video player. The video player shows a woman speaking, with a play button overlay. The video title is 'Plagiaat: het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal'. The page content includes a definition of plagiarism, a list of examples, and a section titled 'WELKE OVER AUTEURSRECHT' with a list of links. The HAN logo is visible in the top left corner.

GOOD PRACTICE

Ook de **Hogeschool van Amsterdam** maakt bijvoorbeeld verschillende video's over het zoeken en vinden van informatie open beschikbaar op de website.

De **Universiteitsbibliotheek Maastricht** heeft voor een faculteit een online module gemaakt over het zoeken en selecteren van Open Educational Resources. Als de faculteit akkoord gaat komt deze module binnenkort via Creative Commons beschikbaar:

Naast het eigen onderwijs van en door de bibliotheken zelf, heeft de bibliotheek ook een belangrijke rol bij de ondersteuning van het vakinhoudelijke onderwijs dat bij de verschillende faculteiten, academies en instituten wordt gegeven.

Verschillende bibliotheken concentreren zich dan ook vooral op de ondersteuning van docenten, die onderwijs op hun eigen vakgebied open en online beschikbaar kunnen en willen stellen. Een andere groep doet beide: eigen onderwijsmodules over informatievaardigheden maken en daarbij ook ondersteuning bieden aan docenten, academies/faculteiten op hun vakgebieden.

Content-creatie en content-curatie: een keuze

Over de rol van de bibliotheek als partij voor content-creatie en content-curatie voor onderwijs, is discussie. Niet iedereen is het erover eens dat dit taken zijn die bij de bibliotheek thuis horen. Soms zijn er ook praktische bezwaren: er is te weinig capaciteit voor om ook dit, naast de traditionele rollen en andere taken buiten open en online onderwijs, op te pakken.

Een relatief grote groep vindt dat het praktisch ondersteunen bij het maken van video's, weblectures en kennisclips niet bij de bibliotheek thuishoort. Vaak zijn er dan ook andere diensten binnen de instelling, die deze praktische ondersteuning al bieden (ICT, facilitaire dienst). Soms zijn er ook opleidingen (op het gebied van media en journalistiek) binnen de instelling, vooral bij hogescholen, waar een studio al is ingericht omdat die onderdeel van het lesprogramma vormt.

Sommige bibliotheken zien het nadrukkelijk wel als belangrijke rol om docenten praktisch te ondersteunen bij het maken van bijvoorbeeld video's voor het onderwijs. Daarvoor zijn dan ook bij de bibliotheek studio's ingericht, met greenscreens, autocues etc. Ook maken sommige bibliotheken online lesmateriaal op een bepaald vakgebied, vaak samen met docenten. Op 20 maart was de discussie hierover ook merkbaar. Een deel van de aanwezigen vonden dit taken die thuis horen bij de bibliotheek, terwijl anderen dat helemaal niet vonden.

Een voorbeeld waarbij het maken van video's wel wordt opgepakt door de bibliotheek is de Hogeschool Windesheim:

GOOD PRACTICE

Wat?

De **bibliotheek van Hogeschool Windesheim** vervaardigt zelf ook veel hoorcollege-registraties, kennisclips, weblectures, etc. in samenwerking met het onderwijs.

Hoe?

De bibliotheek heeft een eigen studio met apparatuur, inclusief autocue, greenscreen, regie-unit etc. Docenten maken er veel gebruik van. Het opzetten en het succesvol maken heeft wel jaren gekost; van 'hobby' tot 4,6 fte voor de bibliotheek met deze invulling.

De hogeschool heeft ook een video gemaakt om het aanbod vanuit de bibliotheek op het gebied van video te presenteren aan docenten:

Wat nog meer?

Daarnaast is er binnen Windesheim een Mediasite-mediaportaal waar niet alleen de bibliotheek maar in principe alle medewerkers van de organisatie vervaardigde audiovisuele producten, video's, op kunnen plaatsen en waar de bibliotheek een rol op zich heeft genomen om richtlijnen voor metadatering te beschrijven en advies geeft t.a.v. het correct auteursrechtelijk gebruik maken van (audiovisuele) bronnen. Het onderwijsmateriaal wordt nu nog intern gedeeld, zodat eerst de eigen organisatie profiteert. Externe ontsluiting ligt mogelijk wel in het verschiet.

Voor content-curatie geldt een soortgelijke discussie als voor content-creatie. Sommigen bestempelen het als een traditionele rol; het gebeurde al sinds de knipselkranten en het is dus logisch dat bibliotheken informatie/OER op een bepaald vakgebied bewaren en deze informatie beschrijven voor de docenten. Voor sommigen gaat het zelfs verder: ze zoeken actief mee naar content op een bepaald vakgebied en scharen dit ook onder de noemer content-curatie. Maar andere bibliotheken pakken deze rol bewust niet en vinden dat de (verantwoordelijkheid voor de) inhoud van het onderwijs ligt bij de faculteiten, academies en instituten. En ook is er twijfel of er vraag naar is bij docenten. In enkele gevallen wordt het nu wel bij een vraag vanuit het onderwijs gedaan, maar alleen zolang het nog past binnen andere werkzaamheden. Als de vraag toeneemt door meer open en online onderwijs, lukt het de bibliotheek binnen de huidige formatie niet meer om deze ondersteuning te bieden.

Geen controlefunctie

Er is lang niet altijd zicht op wat docenten maken en delen bij de bibliotheken, en ook niet op waar ze dat dan delen en met wie. Een controlefunctie op kwaliteit en auteursrechten ligt dan ook niet bij de bibliotheek, is de overwegende opvatting. Bij wetenschappelijke literatuur voor onderzoeksdoeleinden is er wel een rol voor de bibliotheek bij kwaliteitseisen (wanneer is iets goed, betrouwbaar materiaal?). Maar wat doe je met slechte colleges, die zijn opgenomen en die de docent open beschikbaar wil stellen?

Er kan volgens de meesten wel ondersteund worden vanuit de bibliotheek. Wanneer er iets gezien wordt dat niet in orde is (op gebied van kwaliteit of auteursrecht), kan er advies gegeven worden, maar de eindverantwoordelijkheid blijft bij de academies/faculteiten en docenten.

Partnerschap met de docenten en didactisch advies

Vrijwel alle bibliotheken richten zich steeds meer op partnerschap tussen het onderwijs en de bibliotheken. Docenten weten de bibliotheek op dit moment vaak niet te vinden. Open en online onderwijs biedt kansen om meer aan te sluiten bij het onderwijs. De bibliotheek heeft immers expertise die bij open en online onderwijs relevant is, juist vanuit de traditionele rollen. Zo kan de bibliotheek de docent nog meer van dienst zijn door advies te geven op het gebied van auteursrechten, informatievaardigheden en hoe het onderwijsmateriaal te ontsluiten. Soms helpt de bibliotheek ook met het vervaardigen van onderwijsmateriaal, zoals in de diverse studio's, en kan de bibliotheek alternatieven aanreiken voor materiaal dat niet open beschikbaar is. Zo komt de bibliotheek dichtbij het onderwijs te staan.

Soms is dat partnerschap al in bepaalde mate gerealiseerd en kloppen docenten aan bij de bibliotheken voor vragen over open en online onderwijs. Dit is ook mede afhankelijk van waar de bibliotheek is gepositioneerd; dichtbij het onderwijs of niet. Samenwerking tussen de bibliotheek en de onderwijskundige dienst, ICTO etc. binnen een instelling kan helpen om meer aan te sluiten op de vragen van docenten en dichtbij het onderwijs te komen, om samen na te denken over open en online onderwijs.

Binnen de UTwente is hier een mooi voorbeeld van.

GOOD PRACTICE
Wat?

Er is een project binnen de **Universiteit Twente**: het 'loket digitale leermiddelen', voor studenten en docenten. Bij het digitale loket kan men terecht met bijvoorbeeld de vraag: welke bronnen zijn er voor open en online onderwijs? En hoe is het materiaal te vinden? Voor docenten gaat het bijvoorbeeld om:

- Mogelijkheden voor het gebruik van digitale leermiddelen in je onderwijs. Wat mag wel en wat mag niet? etc.
- Tips voor het online zetten van eigen materiaal: waar moet je rekening mee houden als je eigen materiaal online zet, welke licenties kan je gebruiken etc.

Er wordt bij het loket met name aandacht besteed aan Open Educational Resources (OERs) en Massive Online Open Course (MOOC's).

Hoe?

De bibliotheek werkte in dit project samen met de onderwijskundige dienst. Er is een inventarisatie geweest van bronnen (wat is er?), ze zijn toegankelijk gemaakt en er zijn onderwijskundige tips bij gegeven. Ook auteursrechten speelden hierin een rol, dus de bibliotheek adviseerde. In het advies over auteursrechten van de bibliotheek wordt ook verwezen naar de auteursrechten-website van SURF.

Ervaring

De samenwerking met onderwijskundige dienst en ICT Servicecentrum bleek erg belangrijk, want die expertises heeft de bibliotheek niet. Ze vullen elkaar goed aan in dit project.

<http://www.utwente.nl/ub/loketdl/>

Om het partnerschap met het onderwijs te stimuleren, wordt er bij verschillende bibliotheken aandacht besteed aan vaardigheden om de informatiespecialisten een gesprekspartner te kunnen laten worden in het onderwijs. Het gaat dan om inhoudelijke aspecten, maar ook om: hoe word je een adviseur?

Enkele bibliotheken, mede afhankelijk van de positionering binnen de instelling, geven ook daadwerkelijk zelf didactisch advies; hoe zet je video, weblectures, MOOC's etc goed in in onderwijs? Anderen vinden dat geen rol voor de bibliotheek en geven aan: blijf bij je leest!

Stimuleren en aanjagen

Hoewel het onderwijs leidend moet zijn in hoe het verder gaat met open en online onderwijs, zijn de meeste bibliotheken het er wel over eens dat de bibliotheek op het gebied van open en online onderwijs kan aanjagen, stimuleren, discussies kan aanzwengelen en enthousiasmeren.

“Zelf gemaakt materiaal door docenten is er nog weinig. Dat er nu wel vragen komen aan de bibliotheek over de mogelijkheden, geeft wel aan dat het leeft. Maar er is nog wel veel werk aan de winkel. De bibliotheek kan stimuleren door voorlichting en pakt die rol ook op. De mogelijkheden van OER en creative commons worden dan bijv. ook uitgelegd.”

Regelmatig geven de bibliotheken aan dat het imago van de bibliotheek niet altijd meewerkt om gezien te worden als aanjager van vernieuwing. Een houding kan zijn: “De bibliotheek houdt zich bezig met stempels zetten in boeken, boeken verdwijnen, dus wat doen de bibliotheken hier nog?” Het is een kwestie van een lange adem, veel naar het onderwijs toe bewegen (niet achterover leunen en afvragen waarom de docenten niet komen), voorbeelden creëren, docenten die voorop lopen enthousiasmeren en die docenten andere docenten laten overtuigen. Bij de ene instelling lukt dat beter dan bij de andere. Tijdens de bijeenkomst van 20 maart werd dit imago-argument overigens lang niet door iedereen herkend, en er werd gepleit om gewoon aan de slag te gaan als bibliotheek met goede voorbeelden van innovatieve activiteiten, het liefst samen met het onderwijs.

Experimenteren

Hoewel over het algemeen aangegeven wordt dat (de visie en de vragen van) het onderwijs leidend is, helpen sommige bibliotheken de docenten een handje om erover na te denken. Zo bieden sommige bibliotheken experimenteer-omgevingen, bijvoorbeeld Xplora Innovatielab (<http://innovatielab.avans.nl/>) bij Avans, het Digital Learning Lab van de hogeschool Rotterdam, het E-Lab en Lab21 van hogeschool Windesheim en het voormalige UB EdLab (nu UB EdICTed) in Maastricht.

Hiervoor wordt in de interviews de positie van de bibliotheek binnen de instelling als een (mede)bepalende factor aangemerkt. Zowel de bibliotheken van Avans als die van de Universiteit Maastricht geven aan dat zij dit kunnen doen, doordat in hun dienst bibliotheektaken, onderwijs en ICT sterk vertegenwoordigd en verbonden zijn. Er wordt ook verschillende keren in de gesprekken aangegeven dat nu de tijd is van experimenteren en ervaring opdoen met open en online onderwijs, al dan niet samen met de bibliotheek. Wel kan de bibliotheek door mee te experimenteren meerwaarde van de expertise laten zien.

Een manier om experimenten vanuit de bibliotheek te stimuleren, laat de UB van de Universiteit Maastricht zien. Hoewel open en online onderwijs hier nog geen grote rol speelt, geeft het Edlab wel een voorbeeld van experimenteeromgeving:

GOOD PRACTICE

Wat?

De bibliotheek van de **Universiteit Maastricht** heeft een Edlab opgericht: een experimenteeromgeving waarin de UB samen met het onderwijsveld nieuwe tools en werkvormen uitprobeert, onafhankelijk van de bestaande infrastructuur, applicaties of supportvoorzieningen. “Alles kan, als het maar met onderwijs te maken heeft.”

Hoe?

Experimenten vinden op kleine schaal plaats in het onderwijs zelf; er is sprake van co-creatie. Mocht iets succesvol blijken, dan organiseert de UB inspiratiesessies waar

de docenten hun eigen 'good practices' delen met collega's en zoeken daarmee draagvlak voor opschaling. Het EdLab stelt vervolgens aanschaf en gebruik van de nieuwe tool of werkvorm in de organisatie voor aan de beleidsmakers (en budgethouders) en schuift de experiment-ondersteuning door naar het e-learning support team van de UB voor structurele support.

En verder?

Inmiddels is het EdLab, dat geïnitieerd werd door de universiteitsbibliotheek, zo succesvol, dat het wordt overgedragen aan een centrale dienst als universiteitsbrede activiteit. Nu is er ruimte voor nieuwe experimenten op het gebied van e-learning bij de bibliotheek binnen UB EdICTed. Ook is het de bedoeling dat de UB de video's van de hele universiteit, die op Mediasite staan en beheerd worden door de School of Business & Economics binnen 2 jaar centraal gaat ondersteunen, beheren en ontsluiten. Dat zal naar verwachting van de UB een steeds sterkere rol worden voor de bibliotheek, die deze dienstverlening voor steeds meer faculteiten denkt uit te breiden. <http://library.maastrichtuniversity.nl/service/e-learning-support/>

- Zie ook de [presentatie](#) van 20 maart door Frederike Vernimmen.

GOOD PRACTICE

Ook de bibliotheek van de **hogeschool Rotterdam** heeft een Digital Learning Lab ingericht, samen met de ICT-dienst.

Wat?

Het Digital Learning Lab (DLL) is een speeltuin voor docenten, waar zij met of zonder begeleiding met technische hulpmiddelen kunnen spelen en uitvinden wat zij interessant en zinvol vinden.

Waarom de bibliotheek?

Dat deze rol bij de bibliotheek terecht gekomen is, is te danken aan enkele enthousiaste mensen, die het tijd vonden voor iets anders dan wat er al gedaan wordt. De ICT-afdeling wilde daarnaast niet alles wat er uitgetoetst wordt in het DLL beheren, dus er was een vrijplaats nodig. De bibliotheek had bovendien ruimte en is van 9 - 21 uur open, dus praktisch gezien de partij die de meeste ondersteuning kan bieden bij het maken van een kennisclip bijvoorbeeld.

Wat is er veranderd voor de bibliotheek?

Er is, om de dienstverlening te kunnen bieden, bij de bibliotheek iemand aangenomen met, naast bibliotheekexpertise, ook vaardigheden op het gebied van deze nieuwe rol.

Ook gaat de bibliotheek meer het gesprek aan met de docent; wat is precies de vraag van de docent en is daar niet al iets voor beschikbaar? De bibliotheek zoekt mee naar wat er bruikbaar is. De bibliotheek is wel een ondersteunende dienst en het is een zoektocht om te bepalen hoe het beste mee te denken over het ontwerpen van (open en online) onderwijs. Het meedenken kan binnen de hogeschool Rotterdam rekenen op veel waardering.

De bibliotheek heeft ook een gebruikerspanel georganiseerd met docenten van verschillende opleidingen. In een wiki-omgeving geven zij bijvoorbeeld aan wat wensen zijn. Dat wordt door de bibliotheek bijgehouden en gestimuleerd. Er zijn ook een soort TEDtalks door en voor docenten over digitaal onderwijs. En na een workshop bij het DLL heeft een docent inzicht in hoe een kennisclip didactisch in te bedden is, heeft de docent ook een direct te gebruiken kennisclip en heeft hij geleerd hoe de techniek te gebruiken om kennisclips te maken.

Open en online?

Alle materialen die gemaakt worden, de video's die op de mediaserver geplaatst worden, zijn allemaal open beschikbaar (hoewel er nog geen creative commons gebruikt worden; dat is een volgende stap).

Stap naar visie

Uit de experimenten/de speeltuin wordt ook visie ontwikkeld in samenwerking met o.a. communicatie, onderwijs, kwaliteitszorg en de bibliotheek.

- Zie ook de [presentatie](#) van 20 maart, gegeven door Marie-Jose Lampe.

Een voorbeeld van waar de universiteitsbibliotheek zelf experimenteert, is te vinden bij de Universiteit Utrecht.

GOOD PRACTICE

ReCollection is een serious game die door 9 studenten Informatica van de **Universiteit Utrecht** en 2 studenten van het Creative College van ROC Amersfoort is gemaakt in opdracht van de Universiteitsbibliotheek Utrecht. De ontwikkeling vond plaats in het kader van het Game en Software project uit de bachelor opleiding Informatica van de Universiteit Utrecht. De game is gemaakt in de eerste helft van 2014. Versie 1.0 van de game is beschikbaar sinds 4 juli 2014.

Het spel bestaat uit een aantal quests. Tijdens die quests wordt de speler zich langzaam maar zeker gewaar wat van belang is bij het zoeken van en omgaan met voor wetenschap relevante bronnen. Het spel draagt zo bij aan bewustwording van het belang van informatievaardigheden. Het volledig spelen van het spel duurt 40-80 minuten.

Deze game is net opgeleverd en zal het nut nog moeten bewijzen, geeft de UBU zelf aan. Maar het voorbeeld laat wel zien dat sommige bibliotheken de ruimte nemen om te experimenteren.

Ook wordt de game open beschikbaar gesteld, en wil de bibliotheek zoveel mogelijk gebruikers van de game vergaren, zodat het effect getest kan worden.

Rol van de bibliotheken bij MOOC's

MOOC's worden door de geïnterviewden vaak gezien als een voorbeeld van online en echt open onderwijs. Vooral bij de universiteiten Leiden, Groningen, Delft en Twente wordt er enthousiast gebruik gemaakt van MOOC's. De rol van de bibliotheken verschilt.

GOOD PRACTICE

Bij de **TU Delft** heeft de bibliotheek een aanzienlijke rol bij de ontwikkeling van MOOC's met het platform EdX. De site met open courseware (<http://ocw.tudelft.nl/>), waar het materiaal na de looptijd van de MOOC op terecht komt, wordt beheerd door de bibliotheek. Iedere klik in de MOOC wordt geregistreerd en zo kan dus goed worden bepaald hoe de MOOC's en het gehele leerproces kan uiteindelijk worden verbeterd. Of de bibliotheek deze analyses zal maken, is nog niet bepaald.

Bij de TU Delft is open en online onderwijs, anders dan bij veel andere instellingen, ook echt in het beleid gegoten en de rol van de bibliotheek is bepaald. Naast advies over auteursrechten en licentiemanagement, is die rol ook duidelijk het produceren van open en online onderwijs. Het opnemen van colleges, video's opnemen in de hiervoor bij de bibliotheek ingerichte studio en het maken van MOOC's horen daar bij. Omdat daar niet direct alle expertise voor was bij de 'traditionele' bibliotheek, zijn daar mensen op geworven. De studio blijkt een positief effect op de uitstraling van de bibliotheek te hebben.

Om open en online onderwijs in het beleid te krijgen, heeft de bibliotheek van de TU Delft een trendsettende rol gehad, waarbij commitment van de bestuurders essentieel is geweest. Er is ook echt een ambitie, om in Europa op nummer 1 en wereldwijd in de top 5 te belanden als het gaat om open en online onderwijs.

- Zie ook de [presentatie](#) van 20 maart door Nicole Will.

Bij de Universiteit Leiden verloopt de gehele ontwikkeling van de MOOC's via een speciaal MOOC-team, dat de bibliotheek weet te vinden bij specifieke vragen. In Twente zijn informatiespecialisten van de bibliotheek betrokken bij de MOOC's. Ook is het de bedoeling dat de MOOC's worden opgenomen in de repository voor onderwijsmateriaal (waarbij de bibliotheek ook een rol heeft) en de bibliotheek denkt hier zeker mee. De bibliotheek van Groningen is vrijwel niet betrokken bij de ontwikkeling van de MOOC's binnen de universiteit. Er is dus een bandbreedte voor de betrokkenheid van de bibliotheek bij MOOC's.

Voor hogescholen zijn MOOC's, onder andere vanwege de kosten, minder eenvoudig te verwezenlijken. Ook worden er vraagtekens gezet bij de opbrengsten en certificering. De bibliotheken bij hogescholen zijn dan ook niet betrokken bij MOOC's.

Systemen die gebruikt worden:

Echte ervaring met het *open* beschikbaar maken van onderwijs is er nog niet. Er is ook geen beleid of voorschrift voor waar/op welk systeem het onderwijs(materiaal) geplaatst zou moeten worden. Dus alles staat verspreid door de instellingen opgeslagen.

Bij de verschillende MOOCs wordt gebruik gemaakt van specifieke platforms, zoals *Coursera* en het *EdX-platform*. *iTunesU* wordt ook een enkele keer genoemd als platform om onderwijsmateriaal open te stellen.

Weblogs en *wiki's* worden ook genoemd als gebruikte platforms voor centrale contentontsluiting, zij het nog mondjesmaat.

Sharekit wordt een heel enkele keer genoemd, maar lijkt niet bij iedereen bekend. Sharekit is een dienst van de gezamenlijke hogescholen en stelt repositories (voor HBO) beschikbaar die voldoen aan internationaal geldende standaarden voor het duurzaam opslaan en vrij uitwisselen van kennisproducten. De inhoud van de repositories (en die van andere repositories) is open toegankelijk via de HBO-kennisbank. Men ziet het nut van de HBO-kennisbank, maar het leermateriaal in de HBO-

kennisbank krijgen, komt niet van de grond (“omdat men liever van anderen gebruikt, dan eigen materiaal deelt”) Met name het open delen van onderwijsmateriaal via een website wordt gezien als een belemmering. Een portal voor het nationaal delen van onderwijsmateriaal kan een oplossing vormen.

Verder worden er verschillende systemen gebruikt om onderwijsmateriaal op te slaan en beschikbaar te stellen. *Blackboard* en *Sharepoint* worden veel genoemd en *N@tschool* en *Moodle* een enkele keer, maar daarvan wordt ook direct opgemerkt dat deze systemen eigenlijk niet geschikt zijn voor het echt naar buiten de instelling openstellen van onderwijs(materiaal).

Mediasite wordt enkele keren genoemd voor het ontsluiten van video's, maar nog niet naar ieders tevredenheid, vanwege het niet goed doorzoekbaar zijn van de database. Overigens wordt de Mediasite omgeving niet altijd door de bibliotheek beheerd, maar door de opleidingen zelf. *Mediamosa* is om dezelfde reden niet favoriet bij de bibliotheken. *Vimeo* wordt een enkele keer ook gebruikt, maar niet beheerd door de bibliotheek. *Presentations2go* wordt ook gebruikt, maar daarover is geen volledige tevredenheid, want het is gericht op opname en niet op opslaan. Zo is er geen goede en doorzoekbare structuur. De *Recording Box* is ook genoemd, maar voor de meeste geïnterviewden niet bekend. Dit maakt opnames van lessen en kan deze vervolgens direct online zetten. Met behulp van opname-apparatuur kan de docent zowel zichzelf als de informatie die via computer en digibord wordt gegeven, opnemen. De *Recording Box* automatiseert het proces zodat de leerkracht niet meer alle stappen van online zetten hoeft te doen.

Academia wordt een enkele keer genoemd om toegang te krijgen tot materiaal, dat door het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid speciaal beschikbaar gesteld en omschreven is als AV-materiaal voor het onderwijs en wetenschap. Het materiaal is alleen beschikbaar voor de licentiehouders van Academia.

Voor weblectures wordt verschillende keren verwezen naar *weblectures.nl*. Van *Wikiwijs* lijkt men ook nog niet overtuigd. Er wordt wel potentie gezien, maar een naamsverandering is wat ten eerste nodig is, wordt aangegeven. En er is soms een vermoeden dat het platform is opgeheven (of dat er discussie is over eventueel opheffen wat het een platform met onzekere toekomst maakt), of men geeft aan dat er nog weinig te vinden is.

Voor eigen modules van de bibliotheek rondom informatievaardigheid worden eigen websites gebruikt om een en ander beschikbaar te stellen en software om ze te maken is bijvoorbeeld *Libguides* en *Xerte*.

Daarnaast wordt er volgens de geïnterviewden ook nog veel tussen docenten onderling gedeeld op social media, Google Drive, Dropbox, Youtube, Slideshare etc.

Het ideale systeem nog niet gevonden

Over het algemeen is het beeld dat bibliotheken het beheer van de verschillende platforms zouden willen hebben, of in ieder geval advies wil geven over welke systemen er worden aangeschaft en gebruikt. Dit past volgens sommigen bij de bibliotheek, omdat er kennis is over het ontsluiten van materiaal en welke eisen er aan systemen gesteld moeten worden. Anderen vinden advies over en beheer van systemen echt een IT-aangelegenheid die bij de IT-afdeling thuishoort. Een enkeling maakt onderscheid tussen functioneel beheer dat bij de bibliotheek zou kunnen liggen en technisch beheer bij een IT-afdeling.

Het ideale systeem voor het beschikbaar stellen en ontsluiten van open en online onderwijs lijkt nog niet gevonden. Een goed systeem vinden, kost ook tijd, wordt

aangegeven. De bibliotheken zijn ook hier zoekende. Hoe vind je een systeem waar iedereen achter staat? Waar allerlei soorten materialen op geplaatst kunnen worden, goed doorzoekbaar is etc.

Er wordt aangegeven dat er niet voldoende standaardisering is. Iedereen heeft zijn eigen platforms en ook iedere uitgever doet het weer anders. Standaarden en als bibliotheken samen kiezen voor systemen en standaarden maakt het delen van onderwijsmateriaal eenvoudiger en open en online onderwijs beter mogelijk.

“Stop met het idee dat alles op één systeem moet. Zorg dat de metadatering en het systeem goed is en dedicated voor het doel. Koppel alles vervolgens. Docenten laten zich toch niet pushen om alles in één systeem te stoppen, zeker niet als ze teveel moeten invoeren. De bibliotheek heeft veel expertise om te adviseren over systemen en hoe te koppelen.”

C) WAT WORDT NIET OPGEPAKT EN WAAROM NIET?

Bij verschillende bibliotheken worden de rollen weliswaar anders ingevuld, maar meestal wel duidelijk gekaderd en afgebakend. Niet: we doen maar alles!

Daarnaast zijn er drempels voor bibliotheken om een rol te pakken of drempels die de ontwikkeling van open en online onderwijs op dit moment in de weg zitten. Het gaat dan om:

Beleid: inbedding in beleid is van belang om open en online onderwijs van de grond te krijgen en om de rollen en verantwoordelijkheden te bepalen. In veruit de meeste gevallen is er echter geen beleid op open en online onderwijs binnen de hogeschool of universiteit. Wel over open access publiceren bijv. en dat wordt nu ook flink opgepakt.

Timing heeft daarmee ook te maken. Goede timing is van belang en in de volgorde van de ontwikkelingen is het voor bibliotheken lastig te bepalen op welk moment zij kunnen 'instappen'. Om docenten mee te krijgen (er zijn early adopters, maar zeker ook laggards), maar ook om het CvB mee te krijgen.

Op 20 maart werd aangegeven dat beleid ook niet altijd een garantie is dat iets ook echt gebeurt. Bovendien moet beleid gevoed worden vanaf de werkvloer. Dat pleit voor het creëren van voorbeelden, bijvoorbeeld ook vanuit de bibliotheek. Zowel de bibliotheek bij de Haagse Hogeschool als bij de TUDelft geven aan dat er na veelvuldig experimenteren en door aan de hand van voorbeelden te laten zien wat de mogelijkheden zijn, pas beleid is gevormd. Het netwerken binnen de instelling, met enthousiasme en inspiratie partnerschap zoeken met het onderwijs en docenten enthousiasmeren zijn daarvoor van belang. Het gaat om lobbyen, meedenken, vragen stellen. Dan zal met kleine stapjes en een lange adem een nieuwe ontwikkeling echt kunnen starten en open en online onderwijs ook gedragen worden door het CvB.

Kosten spelen een rol. Een MOOC is bijvoorbeeld kostbaar, afnemen van uitgevers en zelf materiaal creëren ook. Om iets echt open aan te bieden, is het in veel gevallen nodig het materiaal beschikbaar te maken in het Engels. Vertalen is echter duur, dus wordt niet altijd gedaan. De vraag is dan hoe breed inzetbaar het dan is.

Om materiaal te maken, **investeert** een instelling en ook de bibliotheek veel tijd. En daarna is het dan 'zomaar voor iedereen' te gebruiken. Het is mooi als iedereen van elkaar kan profiteren, maar er is ook een beeld dat mensen **terughoudend** maakt. En hoe onderscheidend kan je zijn als instelling als je alles deelt?

Op 20 maart werd hier ook kort op ingegaan. De overwegende mening is dat materiaal dat met publiek geld gemaakt is, eigenlijk open beschikbaar zou moeten zijn. Wel wordt, net als in de interviews aangegeven dat mankracht een issue is.

Capaciteit (uren, fte's) komt ook enkele keren naar voren als drempel voor de bibliotheek om een rol te kunnen pakken in open en online onderwijs. Er is veel werk te verzetten en er kan niet altijd iets anders bij, er zal dan ook iets af moeten.

Auteursrechtenkwesties worden ook genoemd als drempels voor de verdere ontwikkeling van open en online onderwijs. Men is terughoudend (“je mag toch niets met het materiaal van anderen”) en tegelijkertijd is de bewustwording bij docenten nog niet groot en wordt er veel op niet ideale of niet legale manieren gedeeld en gebruikt. Van dergelijke slechte ervaringen (plagiaatkwesties) maakt dat mensen nog huiveriger worden om te delen.

Op 20 maart bleek dat er ook gekeken kan worden naar de kansen die dat specifiek voor de bibliotheken biedt. Omdat de bibliotheken veel kennis hebben op het gebied van auteursrechten, kunnen zij met richtlijnen en advies aangeven waar docenten op moeten letten en ook welke materialen wel open beschikbaar zijn. Het voordeel van zelf materiaal maken, is dat de maker de auteursrechten ook zelf in handen heeft.

De **commerciële** insteek van uitgeverijen en instellingen (die niet willen delen om onderscheidend vermogen te behouden) wordt ook gezien als een drempel voor het verder toepassen van online onderwijs.

“Uitgevers zijn bang dat hun materiaal de hele wereld over gaat. Dat is lastig, want daardoor bieden ze niet alles digitaal. De modellen van uitgevers zijn nog wel een drempel.”

Tijdens de discussie bij de themamiddag kwam ook hier het geluid naar voren dat de bibliotheken, zeker als zij samen optreden, slagen kunnen maken richting de uitgevers.

Er is op dit moment nog **niet voldoende (goed) open materiaal beschikbaar**, wordt enkele keren aangegeven tijdens de interviews (terwijl op sommige vlakken een overschot aan informatie ervaren wordt).

Er is nog **weinig ervaring**, terwijl goede voorbeelden belangrijk zijn. Ook om de rol van de bibliotheken te kunnen bepalen en te kunnen laten zien wat de meerwaarde kan zijn.

Slechte ervaringen, bijvoorbeeld met een niet werkend, maar duur systeem of een pilot waarbij te weinig open materiaal beschikbaar was, maken mensen soms huiverig voor open en online onderwijs.

Dit is een kwestie van aan de slag gaan, voorbeelden creëren en niet teveel afwachten, was het geluid dat in de zaal klonk op 20 maart. De bibliotheek kan juist adviseren over systemen/platformen, over materiaal en auteursrechten, waardoor slechte ervaringen kunnen worden voorkomen.

Bibliotheken zijn soms **terughoudend** om naar de docenten toe te stappen en zich aan te bieden als partij met expertise die echt kan helpen, wordt aangegeven in de interviews. Het **imago** van de bibliotheek is soms toch: stoffig, stempels in boeken zetten, en dat is nu niet meer nodig. Profileren van expertise is van belang. Tijdens de themamiddag gaven verschillende aanwezigen aan, dat de bibliotheken dat imago-argument nu maar los moeten laten, anders wordt het een self-fulfilling prophecy. Wederom het devies: ga het doen, ga mooie voorbeelden creëren en docenten zien vanzelf de meerwaarde van de bibliotheek in open en online onderwijs.

Docenten staan er nog lang niet altijd voor open (het is spannend en stelt bijvoorbeeld extra eisen aan het werk) en lopen niet voor open en online zaken bij de bibliotheek naar binnen. Bij sommige instellingen komt dat nu wel meer op gang. Omdat de overwegende opvatting is dat het onderwijs leidend is en de bibliotheek faciliterend, zal het omarmen van open en online onderwijs binnen het onderwijs een belangrijke stap zijn. Een docent over de bereidheid tot delen:

“We delen powerpoints, artikelen, filmmateriaal etc. Het verschilt zeer van docent tot docent hoe vrij zij zijn in het delen van hun eigen materiaal. Ik maak ook best veel materiaal. Ik verstuur dit via de mail aan de docenten die dit kunnen gebruiken. Sinds dit jaar moeten we hier de centrale server voor gebruiken. (...) Het anderen motiveren tot delen blijft een uitdaging.”

Samenwerking tussen verschillende bibliotheken en instellingen in Nederland is er nog niet voldoende. Dit wordt als een van de belangrijkste missende schakels ervaren. De themamiddag wordt door verschillende aanwezigen gezien als een eerste stap om elkaar te leren kennen, te weten waar de andere bibliotheken mee bezig zijn op het gebied van open en online onderwijs en om na te denken over samenwerking.

D) PLANNEN, VISIE EN DE ROL VAN BIBLIOTHEKEN

Het kan nog alle kanten op gaan met open en online onderwijs en er moet nu vooral veel geëxperimenteerd worden en kennis gedeeld worden, is de overwegende mening tijdens de interviewronde en de themamiddag op 20 maart. Open en online onderwijs wordt vrijwel door iedereen gezien als aanvulling, niet als vervanging van onderwijs op de campus. En de bibliotheken kunnen verschillende rollen oppakken. Niet om het bestaansrecht van de bibliotheken te borgen, maar omdat er op bepaalde vlakken drempels liggen, zaken niet worden opgepakt, waar juist de bibliotheken van oudsher expertise hebben.

Men wil graag van elkaar leren, niet opnieuw het wiel uitvinden. Nu is er te weinig zicht op waar verschillende onderwijsbibliotheken staan. Een tipje van de sluier is op 20 maart en door dit rapport opgelicht, maar samenwerken en van elkaar leren en elkaar inspireren is niet een eenmalige actie.

Zoals eerder aangegeven is het van belang dat er een eenduidige en breed gedragen definitie komt, zodat de discussies kunnen plaatsvinden zonder dat er verwarring is over waar het nu precies over gaat.

Ook blijven er nog **vragen** over uit de interviews, die gezamenlijk kunnen worden opgepakt, zoals bijvoorbeeld:

- Hoe doe je de PR als bibliotheek goed als het gaat om open en online onderwijs?
- Wat is er nu precies allemaal aan open en online onderwijsmateriaal? Het staat overal en niemand heeft echt zicht op het totaal.
- Wat kan precies open en online worden gezet en wat kan open en online worden geworven?
- Hoe krijgen we zicht op (her)gebruik? Wordt het materiaal dat de bibliotheek beschikbaar maakt ook echt gebruikt in het onderwijs? Het ontbreekt vaak nog aan dit soort gegevens.
- Hoe open kan onderwijsmateriaal zijn als er ook het aspect 'toetsen' toegevoegd wordt?
- Hoe zit het met kwaliteit van OER en open en online onderwijs?

DISCUSSIE

NAAR AANLEIDING VAN DE RESULTATEN

De paneldiscussie aan het eind van de themamiddag zorgde voor een wrap-up van de voorinventarisatie, de presentaties en de discussies op 20 maart.

Er zijn veel kansen voor de bibliotheken naar voren gekomen, maar de vraag is wat er opgepakt kan worden met alle bibliotheken. Het heeft de aanwezigen en de panelleden aan het denken gezet. Er is al veel mogelijk en er wordt ook al behoorlijk wat gedaan. Welk vervolg is mogelijk? En dan niet beredeneerd met als doel het bestaansrecht van de bibliotheken borgen, maar wel: er speelt al veel, op verschillende vlakken en hoe kunnen we elkaar verder helpen? Er moet in het grote geheel gekeken worden naar wat er nodig is om open en online onderwijs verder te helpen, niet alleen naar de rol van bibliotheken.

Het begrip open is het meest spannende, de grootste uitdaging. Het gaat niet alleen maar om materiaal beschikbaar stellen, maar ook gebruiken en verder ontwikkelen. Er wordt gesproken over open en creative commons, maar vervolgens ook over beschikbaar stellen van materiaal via een afgeschermd Learning Management Systeem. Daar klopt iets niet.

En welke rol heeft de bibliotheek nu precies? Naast de traditionele rollen ook: awareness creëren, experimenteren, nieuwe systemen beheren en ondersteunen met nieuwe diensten en dat met een lange adem, want er is nog een weg te gaan. En wil iedereen het wel? Dat is een discussie die met het onderwijs gevoerd kan worden. De bibliotheken kunnen daarin een rol spelen, om de discussie op tafel te leggen. Het onderwijs is in de lead, maar de bibliotheken kunnen wel helpen en stimuleren. Een combinatie van een top-down en bottom-up benadering lijkt de sleutel om tot beleid te komen. Maar met richtlijnen en advies kom je ook al erg ver, wordt aangegeven. Er moeten in ieder geval (nog meer) goede voorbeelden gecreëerd worden.

Verder moet over het algemeen het partnerschap tussen het onderwijs en bibliotheken verder worden verstevigd. Daarbij moeten informatiespecialisten steeds vaker van alle markten thuis zijn. Soms wordt dat pakket aan taken en expertise dan te breed. Een goede richting kan zijn de informatiespecialisten die bij de faculteiten, academies en instituten werken, vooral te trainen op adviesvaardigheden en relatiebeheer.

Samenwerking vanuit de bibliotheken wordt gezien als een belangrijke eerste stap. ICTO's komen regelmatig bij elkaar om over dit onderwerp te spreken, bibliotheken nog niet; weten elkaar nog niet voldoende te vinden. Een gezamenlijk curriculum ontwikkelen wordt als een van de mogelijkheden gezien, maar ook een gedeelde repository of portal voor onderwijsmateriaal, waarbij het terugvinden van het materiaal goed is geïntegreerd. Een dergelijke repository is er nog niet en er zal, als er meer materiaal beschikbaar komt, meer vraag naar zijn.

Verder is het belangrijk dat er enkele ambassadeurs opstaan, enthousiaste mensen die het leuk vinden om deze ontwikkeling verder te trekken en die denken in mogelijkheden, over grenzen van afdelingen en diensten heen.

ENKELE AANBEVELINGEN

NAAR AANLEIDING VAN DE INVENTARISATIE:

- Zorg voor een eenduidige en breed gedragen definitie van open en online onderwijs.
- Zorg voor samenwerking tussen bibliotheken, van elkaar leren, materiaal delen.
- Zorg voor samenwerking tussen bibliotheken, onderwijs en andere diensten zoals ICT.
- Zorg voor een tweeledige strategie: Aan de ene kant de vraag bij het onderwijs nagaan, maar aan de andere kant ook: actie ondernemen, experimenteren, kijken waar je in de praktijk tegenaan loopt, voorbeelden creëren.
- Zorg voor meer zicht op wat er allemaal is aan onderwijsmateriaal binnen en buiten de instellingen.
- Zorg voor voorbeelden van open en online onderwijs, waarbij de bibliotheek een rol heeft.
- Zorg voor samenwerking tussen bibliotheken als het gaat om de systemen/ platforms om onderwijsmateriaal open beschikbaar te maken en kijk naar welke standaarden gebruikt moeten worden.
- Zorg voor samenwerking tussen bibliotheken en vraagbundeling richting de uitgevers van onderwijsmateriaal.

Karianne Vermaas

Utrecht, april 2015

Bijlage 1: Gespreksgleidraad van de telefonische interviews

Open en Online onderwijs: de rol van bibliotheken

Begripsbepaling

- Wat is Open en Online onderwijs volgens de geïnterviewde?

Wat wordt er al gedaan?

- Wat doet de bibliotheek al?
- Welke systemen worden daarbij gebruikt voor 'opslag en ontsluiting' van open en online onderwijsmateriaal? Behelst dat interne of externe ontsluiting?
- In hoeverre kloppen docenten aan bij de bibliotheek met vragen over online en open onderwijs?

Wat niet en waarom niet?

- Wat doet de bibliotheek niet? Waarom neemt zij bepaalde rollen en acties (nog) niet op zich?
- Welke drempels moeten daarvoor weggenomen worden?
- Wie zou daar een rol in zou kunnen spelen (bijvoorbeeld: "de docenten weten ons nog niet te vinden als partij die kan faciliteren bij open en online onderwijs")

Plannen

- Welke ideeën en plannen zijn er binnen de bibliotheek om bij te dragen aan open en online onderwijs? Op welke termijn zullen die worden uitgevoerd?
- Ziet de geïnterviewde een instelling of instellingen als goed voorbeeld? Welke?

Visie en veranderende rol

- Wat is volgens de bibliotheken de impact van open en online onderwijs voor onderwijsinstellingen?
- In hoeverre zal de ontwikkeling doorzetten en in welke richting?
- Als onderwijsmateriaal online te vinden is, al dan niet met een open licentie, in hoeverre verandert dan de rol van de bibliotheek?
- En wat is ervoor nodig om de ideale of optimale rol te kunnen spelen?
- Welke nieuwe vormen van samenwerking tussen bibliotheek en docent worden hierdoor mogelijk?

Bijlage 2: Geraadpleegde instellingen

Het rapport baseert op telefonische interviews die februari/maart 2015 zijn gevoerd met vertegenwoordigers van de onderstaande onderwijsinstellingen:

1. Rijksuniversiteit Groningen
2. Universiteit Leiden
3. Universiteit Utrecht
4. Fontys Hogescholen
5. Inholland
6. Christelijke Hogeschool Ede
7. Hogeschool van Amsterdam
8. NHL Hogeschool
9. ArtEZ
10. NHTV
11. Hanzehogeschool Groningen
12. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
13. Hogeschool Leiden
14. Haagse Hogeschool
15. Hogeschool Rotterdam
16. TUDelft
17. Van Hall Larenstein
18. Hogeschool Windesheim
19. Radboud Universiteit
20. Hogeschool Zeeland
21. Technische Universiteit Eindhoven
22. Universiteit Twente
23. Wageningen UR
24. Universiteit Maastricht
25. Saxion
26. Avans Hogeschool
27. Universiteit van Tilburg

Bijlage 3: Programma themamiddag

THEMAMIDDAG BIBLIOTHEKEN EN OPEN EN ONLINE ONDERWIJS

Vrijdag 20 maart 2015, Utrecht,
Cursus- en Vergadercentrum Domstad

De presentaties van deze themamiddag zijn te raadplegen op de website van [SURFspace](#).

In het kader van de activiteiten rondom het programma Open Online Onderwijs en de international Open Education Week nodigen SHB en UKB u uit voor een themamiddag over Bibliotheken en Open en Online onderwijs.

- 13:30 **Welkom, introductie**
Hilde van Wijngaarden (SHB, Bibliotheek UvA/HvA)
- 13:45 **Toelichting SURF programma Open Online Onderwijs**
Janina van Hees (SURFnet)
- 14:00 **Presentatie Onderzoeksrapport** over Bibliotheken en Open en Online Onderwijs, Karianne Vermaas (WAU!)
- 14:30 Pauze
- 14:45 **Presentatie van drie good practices**
- Open en online education support bij de TU Delft Library
Nicole Will (TU Delft Library)
  - Digital learning lab
Marie-José Lampe (Mediatheek Hogeschool Rotterdam)
  - Bibliotheek en e-learning support Maastricht
Frederike Vernimmen (University Library, Maastricht)
- 15:45 **Paneldiscussie & hoe samen verder:**
Hoe verandert het onderwijs? Wat betekent dat voor de bibliotheek en hoe kun je daarmee omgaan?
Nicole Will, Frederike Vernimmen, Saskia de Rijk, Hilde van Wijngaarden
- 16:30 **Afsluiting & borrel**

COLOFON

Auteur

Karianne Vermaas (WAU?!) What About Users?!

Advies

Stuurgroep bibliotheken en online onderwijs (Hilde van Wijngaarden, UvA/HvA, Peter van Helsdingen, Windesheim, Saskia de Rijk, Saxion, Nicole Will, TU Delft, Marianne Renkema, Wageningen UR, Frederike Vernimmen, Universiteit Maastricht)

Opdrachtgever

Janina van Hees (SURFnet)

Ontwerp en opmaak

Vrije Stijl Utrecht

Datum

Utrecht, april 2015

Beschikbaar onder de licentie Creative Commons Naamsvermelding 3.0 Nederland.

The SURF logo consists of the word "SURF" in white, uppercase, sans-serif font, centered within a black, rounded rectangular shape. The bottom right corner of this shape is cut off by a diagonal line, creating a tail-like effect.

SURF

Moreelsepark 48
3511 EP Utrecht

Postbus 19035
3501 DA Utrecht

088 - 787 30 00
www.surf.nl/surfnet 2015

beschikbaar onder de licentie Creative Commons Naamsvermelding
3.0 Nederland. www.creativecommons.org/licenses/by/3.0/nl

SURF